

Səbuhi Əhmədov

AZƏRBAYCAN TARİXİNDƏN YÜZ ŞƏXSİYYƏT

ExxonMobil

Ekson Azərbaycan Əməliyyat Şirkəti MMM,
EksonMobilin tövrəmə şirkəti

M.F.Əxundov adına
Azərbaycan Milli
Kıtabxanası

“Ayna Mətbu Evi”

Bakı – 2006

Bülbul

(1897 - 1961)

Azərbaycan vokal sənətinin inkişafında Bülbulün yaradıcılığı mühüm rol oynamışdır. Geniş səs imkanlarına malik olan Bülbulün ifaçılığında milli vokal üslubu ilə italyan vokal məktəbi ənənələri üzvi şəkildə birləşmişdi. Azərbaycan, Qərbi Avropa və rus bəstəkarlarının opera tamaşalarında Bülbul əsas partiyaları ifa etmiş, Azərbaycan opera sənətinin inkişafına yeni təkan vermişdir. Bülbul Azərbaycan xalq mahnılarını, təsnifləri də böyük sənətkarlıqla ifa etmişdir. Həmçinin Azərbaycan bəstəkarlarının kamera-vokal əsərlərinin populyarlaşmasında Bülbulün xüsusi rolu var. Musiqi sahəsində dərin elmi biliklərə malik Bülbul Azərbaycan milli vokal məktəbi ənənələrinin tədqiqi, rus və Avropa opera mədəniyyəti ilə bu ənənələrin sintezi və s. vacib musiqişünaslıq məsələlərinə aid bir çox əsərin müəllifidir. Bülbulün təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyası nəzdində xalq musiqisini öyrənən elmi-tədqiqat kabineti yaradılmış, Azərbaycan xalq mahnılarının qorunub-saxlanılmasında, təbliğ edilməsində kabinetin böyük rolu olmuşdur.

Bülbulün Azərbaycan opera müğənnisi, lirik-dramatik tenor, xanənda, musiqi folkloru tədqiqatçısı, Azərbaycan peşəkar vokal məktəbinin banisi kimi Azərbaycan tarixində özünəməxsus yeri var.

Bülbul (Murtuza Məşədi Rza oğlu Məmmədov) 1897-ci ildə Şuşada anadan olub. Azərbaycan musiqisinin ən görkəmli nümayəndələrini yetirmiş Şuşada böyüyüb boya-başa çatmış Murtuza artıq kiçik yaşlarından "Bülbul" deyə çağırılırdı; xalq ona bu adı məharətli zəngülərinə görə vermişdi. Gənc Bülbul də operada öz qüvvəsini sınamaq qərarına gəlir. O bir müddət həvəskar teatr tamaşalarında iştirak edəndən sonra peşəkar səhnəyə ayaq basır.

Bülbulün peşəkar teatr səhnəsində ilk çıxışı M.Əmirövlərin 1916-cı ildə Gəncədə tamaşaya qoyulmuş "Seyfəlmülk" operası ilə bağlıdır. Böyük uğur qazanmış tamaşa hamını gənc xanənda bərədə danışmağa vadar edir. Üzeyir bəy Hacıbəyli ilə tanışlıq isə Bülbulün müğənni həyatında dönüş yaradır. 1920-ci ildə Azərbaycan Opera və Balet Teatrının solisti Bülbul Ü.Hacıbəylinin "Leyli və Məcnun", "Əsli və Kərəm", Z.Hacıbəyovun "Aşiq Qərib" operalarında İbn Salam, Kərəm, Qərib rollarını oynayır.

Ü.Hacıbəylinin məsləhəti ilə Bakı konservatoriyasına (sonralar - Azərbaycan Dövlət Konservatoriyası) daxil olan Bülbul məşhur musiqişünaslar A.Drozdo-Polyayev və N.Speranskinin sinfində təhsil almış, 1927-ci ildə konservatoriyanı müvəffəqiyyətlə bitirmişdir. Vokal texnikasını daha da təkmilləşdirmək üçün Bülbul dövlət tərəfindən Milana, məşhur La-Skala teatr və musiqi məktəbinə göndərilmişdir. 1931-ci ilədək o burada Delliponti və P.Qranidən dərslər almışdır. Azərbaycana qayıtdıqdan sonra Bülbul Azərbaycan Opera və Balet Teatrında opera tamaşalarında oynamaqla bərabər, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında dərslər demişdir.

Bülbulün yaradıcılığı Azərbaycan vokal sənətinin inkişafında mühüm rol oynamışdır. Geniş səs imkanlarına malik olan Bülbulün ifaçılığında milli vokal üslubu ilə italyan vokal məktəbi ənənələri üzvi şəkildə birləşmişdi.

Azərbaycan operasında lirik-dramatik tenor kimi tanınan Bülbulün geniş diapazonlu, gözəl, məlahətli, axıcı səsi, həmçinin ifaçı-aktyor istedadı Azərbaycanın səhnələrindən kənarında belə yüksək qiymətləndirilirdi. O, SSRİ-nin bir çox bölgələrində qastrollarda

olmuş, Moskva və Leninqradın ən məşhur səhnələrində tamaşalar vermişdir. Mütəxəssislər qeyd edirdilər ki, müğənni həm də böyük aktyorluq istedadına malikdir.

Ü.Hacıbəylinin "Koroğlu" operasında Bülbülün yaratdığı Koroğlu obrazı Bülbülün opera yaradıcılığının zirvəsi sayılır. O, romantik ruhlu xalq qəhrəmanının daxili aləmini hərtərəfli açmışdır. Bülbülün ifasında Koroğlu partiyası Azərbaycan musiqili teatrı tarixində mühüm bir mərhələdir. Opera Azərbaycanın hüdudlarından kənar da böyük rəğbətlə qarşılanmışdır. Bülbül bir çox digər operalarda da əsas partiyaları ifa etmişdir. Belə ki, o, Ü.Hacıbəylinin "Arşın mal alan" operasında Əsgər, R.Qliyerin "Şahsənəm" operasında Qərib, M.Maqomayevin "Nərgiz" operasında Əlyar, Ə.Bədəlbəylinin "Nizami" operasında Nizami, Niyazinin "Xosrov və Şirin" operasında Fərhad, Q.Qarayevin və C.Hacıyevin "Vətən" operasında Aslan obrazlarını məharətlə yaratmış, onların partiyalarını böyük ustalıqla ifa etmişdir. 1938-ci ildə SSRİ xalq artisti adına layiq görülən Bülbül 1940-cı ildə professor adı verilir.

II Dünya müharibəsi sona çatandan sonra Bülbül bir çox xarici ölkələrdə qastrollarda olmuş, Azərbaycan musiqisinin nailiyyətlərini təbliğ etmişdir. Bülbülün repertuarında Qərbi Avropa və rus klassiklərinin əsərləri də var idi. O, J.Bizenin "Karmen", C.Verdinin "Riqoletto", J.Masnenin "Verner", C.Puççininin "Toska", N.A.Rimski-Korsakovun "May gecəsi", S.V.Raxmaninovun "Aleko" operalarında əsas partiyaları ifa etmişdir.

Bülbül Azərbaycan xalq mahnılarının, təsniflərinin özəvsiz ifaçısı olmuşdur. Onun ifa etdiyi "Süsən sünbül", "Yaxan düymələ", "Qara gözlər", "Çal-oyna", "Segah" və s. təsnifləri xalq tərəfindən hər zaman sevilmiş, rəğbətlə qarşılanmışdır.

Azərbaycan bəstəkarlarının kamera-vokal əsərlərinin populyarlaşmasında Bülbülün xüsusi rolu var. O, A.Zeynallının "Ölkəm", Ü.Hacıbəylinin "Sənsiz", "Sevgili canan" romanslarının ilk ifaçısı olmuş və zəngin boyalarla təkrarolunmaz musiqi obrazları yaratmışdır. İndiyədək həmin romanslardan söz düşəndə həmişə onların ilk ifaçısı yada düşür.

1950-ci ildə Bülbül SSRİ Dövlət mükafatına layiq görülmüşdür.

Bununla belə, Bülbül yalnız xanəndə və opera müğənnisi olmamışdır. Musiqi sahəsində dərin elmi biliklərə malik olan Bülbül Azərbaycan milli vokal məktəbi ənənələrinin tədqiqi, rus və Avropa opera mədəniyyəti ilə bu ənənələrin sintezi və s. vacib musiqişünaslıq məsələlərinə aid bir çox əsərin müəllifidir.

Vətənpərvərliyi ilə seçilən Bülbül hələ 1932-ci ildə Azərbaycan xalq musiqisini öyrənməyi və təbliğ etməyi təklif etmişdir. Batırlamaq yerinə düşər ki, o dövrdə Azərbaycanda qurulmuş mürtəce rejim milli ənənələrin, milli xüsusiyyətlərin qabardılmasına qarşı çıxır, bu istiqamətdə iş görənləri isə "millətçi" damğası ilə təqib edir və repressiyalara məruz qoyurdu. Azərbaycanın xalq musiqisinin az qala qadağan edildiyi bir dövrdə, saz, tar, kamança kimi musiqi alətlərinin ləğv edilməsi kampaniyasının aparıldığı bir şəraitdə xalq musiqisini öyrənməyi təklif etmək insandan böyük cəsarət tələb edirdi. Təşəbbüs qəti, öz xalqının adət-ənənələrinə, zəngin mədəni irsinə olan dərin hörməti Bülbülə bu cəsarəti vermişdir. Çox çək-çevirdən sonra onun təşəbbüsü, nəhayət ki, qəbul edilmişdir.

Azərbaycan ziyalılarının dəstəyinə arxalanan Bülbülün rəhbərliyi ilə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyası nəzdində xalq musiqisini öyrənən elmi-tədqiqat kabineti yaradılmışdır. 1945-ci ildə kabinet Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası İncəsənət İnstitutuna verilmiş, onun nəzdində fəaliyyəti davam etdirilmişdir. Kabinet 1938-ci ildə Bülbülün redaktəsi ilə "50 Azərbaycan el mahnısı" və 1956, 1958-ci illərdə "Azərbaycan xalq mahnıları" adlı toplusı çap etdirmişdir.

Dövlət tərəfindən 2 dəfə Lenin ordeni, 2 Qırmızı Əmək Bayrağı ordeni, "Şərəf nişanı" ordeni, İtaliyanın Qaribaldi ordeni və medallarla təltif edilən Bülbülün ən böyük qazancı xalqın ona və onun sənatinə olan sevgisi, bütün dünyada musiqişünasların, opera xadimlərinin böyük hörməti olmuşdur.

Bülbül 1961-ci ildə Bakıda vəfat etmiş və Fəxri xiyabanda dəfn olunmuşdur. Onun vətəni, Azərbaycanın musiqi beşiyi Şuşa şəhəri hal-hazırda erməni işğalçılarının ölündədir.